

A AUKERATIK ETA B AUKERATIK HAUTA DITZAKEZU GALDERAK, ATAL BAKOITZEAN ADIERAZTEN DEN BEZALA

A aukera

ZAINDU ZURE GILTZA DIGITALAK

- 1 'Smishing', 'phishing', 'vishing', 'baiting'... Gure Internet zerbitzuen pasahitzak lapurtzen saiatzeko teknikak ugariak izan arren, komeni da gogoan izatea gutako edozein eta edonon izan daitekeela halako baten biktima. 1
- Halako lapurreten ondorioak oso ezberdinak dira batetik bestera. Gerta daiteke lapurrek gure sare sozial bateko profilarren kontrola eskuratzea, adibidez. Edo, erabiltzaile eta pasahitz berak erabiltzen baditugu beti, gure sare 5 sozialen, posta elektronikoaren, banku elektronikoaren, laneko artxiboen eta abarren kontrol osoa lortzea. Esan bezala, kontrol hori produktu jakin baten publizitatea egiteko aprobetxatuko dute; edo gure lagun, kontaktu edota laneko bezeroei ere lapurtzen saiatzeko; gure artxiboak, batez ere lanekoak, "bahitu"¹ eta haien truke dirua eskatzeko; edo, zuzenean, guk ordaindu beharko ditugun erosketak egiteko zein gure kreditu txarteletatik edo banku kontuetatik dirua ateratzeko. Guretzat, gure lagunentzat eta gure bezeroentzat arrisku handia da hori.
- 10 Lapurreta horiek ekiditeko² tresnarik eraginkorrena sen³ ona da. Ongi gorde behar ditugu gure pasahitzak. Nahiz eta hamaika bider irakurri eta entzun dugun, komeni da errepikatzea: bankuek sekula ez digute pasahitza e-postaz edo SMS bidez eskatuko. Bestalde, zure gogoko sare sozialean 'onegia egia izateko' moduko zozketa edo sariren baten berri ikusten baduzu... zure datuak eskuratzeko amua⁴ besterik ez da izango seguruenik.
- 15 Gure pasahitzekin ere komeni da zuhur⁵ jokatzea. Lehenengo eta behin, ezer egin baino lehen, pentsatu apur bat eta sekula⁶ ez erabili 'abcde', 'qwertyuiop', '12345' eta antzeko pasahitzak. Honezkero⁷, sistema gehienetan eskatzen digute, arrazoiz eskatu ere, gure pasahitzek letra larriak eta xeheak, zenbakiak eta karaktere bereziak nahastea. Ongi egin den pasahitz bat ez da erraz pirateatzen. 15
- Zerbitzu bakoitzean pasahitz ezberdina erabiltzea ere komeni da. Aholku gisa, pasahitzak baino hobeto, 'pasaesaldiak' erabil ditzakezu, zailagoak direlako asmatzen, eta errazagoak gogoratzen. Baina esaldia erabiliz 20 gero ere, izan dadila ezberdina zerbitzu batetik bestera, zerbitzutik zerbitzura. 20
- Azkenean, kontua erraza da: etxeko giltzak ez galtzeko kontuz ibiltzen garen moduan, gure giltza digitalak ere behar bezala zaindu behar ditugu, hori egin ezean gure segurtasun digitala arriskuan egon baitaiteke.

Aizul aldizkari digitala, 2022/11/22 (MOLDATUA)

(1) *bahitu*: secuestrar. (2) *ekiditeko*: para evitar. (3) *sen*: buen sentido; *sen ona*: sentido común. (4) *amua*: anzuelo. (5) *zuhur*: prudentemente, juiciosamente, sensatamente. (6) *sekula*: nunca; *sekula ez*: nunca. (7) *Honezkero*: Ya (en la actualidad), para este momento.

GALDERAK (OHARRA: Parentesi arteko zenbakiak zein lerrotan dagoen adierazten du)

- **A1. ATALA (HIRU GALDERA AUKERATU HAUEN ARTEAN: A1.1., A1.2., A1.3., B1.1., B1.2. eta B1.3.)**
 - A1.1.- Eman hitz hauen kasua eta numeroa: *lapurrek* (3), *bezeroei* (7), *lagunentzat* (9), *pasahitzekin* (14), *zerbitzura* (20). (1 puntu)
 - A1.2.- Testuinguruan egokia den sinonimo bat eman: *adibidez* (4), *esan* (5), *ongi* (10), *modu* (12), *apur* (14). (1 puntu)
 - A1.3.- Berridatzi esaldi hauek (1 puntu):
 - "*pasahitzak lapurtzen saiatzeko teknikak ugariak izan arren*" (1-2) (*Nahiz eta* _____)
 - "*Nahiz eta hamaika bider irakurri eta entzun dugun*" (10-11) (_____ *ba... ere*)
 - "*Ongi egin den pasahitz bat*" (17) (_____ *-iko* _____)
 - "*zailagoak direlako asmatzen*" (22) (*Zeren eta* _____ *bait- ...* _____)
 - "*gure segurtasun digitala arriskuan egon baitaiteke.*" (24) (_____ *eta*)
- **A2. ATALA (HIRU GALDERA AUKERATU HAUEN ARTEAN: A2.1., A2.2., A2.3., B2.1., B2.2. eta B2.3.)**
 - A2.1.- Testuaren ulermena. Zertarako bahitzen dituzte lapurrek gure artxiboak, batez ere lanekoak? (1 puntu)
 - A2.2.- Testuaren ulermena. Nahiz eta hamaika aldiz entzun dugun, zer da errepikatzea komeni dena? (1 puntu)
 - A2.3.- Testuaren ulermena. Zer gerta daiteke gure giltza digitalak behar bezala zaintzen ez baditugu? (1 puntu)
- **A3. ATALA (GALDERA BAT AUKERATU BI HAUEN ARTEAN: A3.1. eta B3.1.)**
 - A3.1.- Idatzi testuari edota gaiari buruz gutxienez 150 hitz. (4 puntu)

3 galdera aukeratu sei hauen artean

A1.1. B1.1. A1.2.
B1.2. A1.3. B1.3.

3 galdera aukeratu sei hauen artean

A2.1. B2.1. A2.2.
B2.2. A2.3. B2.3.

Galdera 1 aukeratu bi hauen artean

A3.1 B3.1.

IBILGAILU ELEKTRIKOAK, ETORKIZUNEN GARRAIOA

Ibilgailu elektrikoek indarra hartu dute azken urteotan. Sortu, XIX. mendean sortu ziren, baina XXI. mendera arte motordun ibilgailuetan gasolina eta gasolioa izan dira nagusi. Orain, ordea, ibilgailu elektrikoak erabilera areagotu egin da; batetik, erregaien prezioa igo egin delako, eta, bestetik, ingurumena babestu nahi delako.

Lau gurgileko ibilgailuetan hazkundea¹ sumatu da; hala ere, bi gurgilekoetan ez da gutxiago izan: bizikletak edo patineteak, esate baterako, asko ugartu dira. Batez ere hiriburuetan antzeman da igoera hori, eta eskaera ikusirik, Donostian, Bilbon eta Iruñean bizikletak alokatzeko zerbitzu publikoak martxan dira aspalditik.

Bizikleta elektrikoek esker, hiriko edozein txokotara irits daitezke hiritarrak. Hala dio Josu Nabarnizek, bizikletaz lanera joaten den donostiarrak: "Nahiz eta erabiltzailea adinekoa izan eta egoera fisikoa ona ez izan, bizikleta elektrikoarekin urrutien dauden auzotara eta leku aldapatsuenetara iristeko gai da edonor. Hain justu, aldapak gora saihesteko² erabiltzen da gehien bizikleta elektrikoak".

"Nik, esaterako -jarraitu du Nabarnizek-, bizikleta Groseko geltokian hartzen dut, Katalunia plazan dagoen geltokian. Handik Antiguora etortzen naiz, bidegorria erabiliz. Kontxatik etortzea atsegin dut, pasealeku ederra da lanera joan zein bueltatzeko. DBizi³ zerbitzua niretzat oso eroso da; izan ere, ez dut autobusaren ordutegiaz edota autoa aparkatzeaz arduratu behar. Gainera, hiritar guztiek dute geltokiren bat etxetik gertu".

Bizikleta elektrikoaren erabilera batez ere hirietan antzeman da, baina ibilgailu elektrikoak areagotzea orokorra da. Klima-aldaketak erakutsi du etorkizuneko mugikortasuna⁴ ibilgailu elektrikoak bidetik datorrela. Energia % 100 berriztagarria⁵ da, CO2 isurpenik⁶ gabe eta zaratarik gabe. Ibilgailu elektrikoak kargatzea, gainera, gasolioa botatzea baino merkeagoa da, eta mantenu aldetik behar gutxiago dituzte.

Etorkizuna hortik datorrela ikusita, sektorea oso azkar ari da aurrera egiten. Ibilgailu elektrikoak autonomia gero eta handiagoa da, eta kargaguneen sarea gero eta hedatuago dago.

HABE Ikasbil aldizkari digitala, 2020/11/2 (MOLDATUA)

(1) *hazkundea*: crecimiento. (2) *saihesteko*: para evitar. (3) *Dbizi*: servicio público de bicicletas de Donostia. (4) *mugikortasuna*: movilidad. (5) *berriztagarria*: renovable. (6) *isurpen*: emisión.

GALDERAK (OHARRA: Parentesi arteko zenbakiak zein lerrotan dagoen adierazten du)

- **A1. ATALA** (HIRU GALDERA AUKERATU HAUEN ARTEAN: A1.1., A1.2., A1.3., B1.1., B1.2. eta B1.3.)

A1.1.- Eman hitz hauen kasua eta numeroa: *ibilgailuetan* (2), *erregaien* (3), *elektrikoei* (4), *txokotara* (4), *elektrikoarekin* (9), *kontxatik* (12). (1 puntu)

A1.2.- Testuinguruan egokira den sinonimo bat eman: ordea (2), esate baterako (5), asko (5), iritsi (7), leku (9). (1 puntu)

A1.3.- Berridatzi esaldi hauek (1 puntu):

- "*prezioa igo egin delako*" (3) (_____ bait-...)
- "*ingurumena babestu nahi delako*" (3) (_____ eta)
- "*Nahiz eta erabiltzailea adinekoa izan*" (8) (_____ arren)
- "*saihesteko*" (10) (_____-tearren)
- "*bidegorria erabiliz*." (12) (_____-ta)

- **A2. ATALA** (HIRU GALDERA AUKERATU HAUEN ARTEAN: A2.1., A2.2., A2.3., B2.1., B2.2. eta B2.3.)

A2.1.- Testuaren ulermena. Zergatik ugartu da ibilgailu elektrikoak erabilera? (1 puntu)

A2.2.- Testuaren ulermena. Zer abantaila dituzte bizikleta elektrikoak? (1 puntu)

A2.3.- Testuaren ulermena. Zergatik esaten da testuan etorkizunean mugikortasuna ibilgailu elektrikoak bidetik izanen dela? (1 puntu)

- **A3. ATALA** (GALDERA BAT AUKERATU BI HAUEN ARTEAN: A3.1. eta B3.1.)

A3.1.- Idatzi testuari edota gaiari buruz gutxienez 150 hitz. (4 puntu)

3 galdera aukeratu sei hauen artean

A1.1. B1.1. A1.2.
B1.2. A1.3. B1.3.

3 galdera aukeratu sei hauen artean

A2.1. B2.1. A2.2.
B2.2. A2.3. B2.3.

Galdera 1 aukeratu bi hauen artean

A3.1 B3.1.